

IN DUIZEND VREZEN

van **ANNA BLAMAN**

**toneelstuk voor
KLAS 7 en/of 8**

Anna Blaman

Dramatis personæ

Krelis Blaaskaak

Pieter Goedvolk

Anna, vrouw van Krelis Blaaskaak

Jan van der Laan

Vader Dominicus, Rotterdams burger, bewoner van het Huisje

Moeder Margaretha, vrouw van Dominicus

Gertruda, hun dochter en verloofde van Jan van der Laan

Pater Frenius

Drie vluchtelingen

De gewonde

Moeder Geerte

Haar dochter Jans

Huiberts, de verrader

Vrouw van Huiberts met baby

Spaanse soldaten

Een stem

Het toneel stelt voor een lege straat. Men ziet drie huizen, waarvan het middelste het Huisje van Duizend Vrezen. Dus drie deuren. Boven de deur rechts (dat wil zeggen rechts van de toeschouwers uit gezien) bevindt zich een tweeluik, dat naar buiten opengeslagen kan worden.

Van rechts komt Krelis Blaaskaak op en van links Pieter Goedvolk; ze ontmoeten elkaar; dan vindt de volgende dialoog plaats.

(Pieter Goedvolk komt langzaam lopend, in gedachten verdiept op; Krelis Blaaskaak is een klein beweeglijk mannetje, vlug op)

KRELIS Hé zeg, kerel! Wat scheelt jou? Je kijkt als een schelvis op het droge.

PIETER Vind je het dan niet verschrikkelijk?

KRELIS Wat verschrikkelijk?

PIETER Dat de Spanjaarden misschien door onze stad komen?

KRELIS Ga toch door kerel, dat durven ze niet.

PIETER O, denk je dat?

KRELIS Ja natuurlijk, het zijn wat je noemt labbekakken.

PIETER Vergis je niet vriend, het zijn getrainde soldaten.

KRELIS Dat mag dan waar zijn, maar ze zijn zo bang als een wezel.

PIETER Dat zeg jij, maar daar geloof ik niks van.

KRELIS Ga toch door man. Vrouwen en kinderen vermoorden, dat durven ze.

PIETER Je schijnt goed op de hoogte te zijn.

KRELIS Ik zal je es wat zeggen man.

PIETER Ja, zeg jij es wat.

KRELIS Als ze het lef hebben, dat ze door de Oostpoort de stad in durven te komen, dan krijgen ze met mij te doen.

PIETER Met jou? Wat wil jij dan doen?

KRELIS Wat ik wil doen? Als ze één poot hier op het plein durven te zetten, dan trek ik mijn sabel.

PIETER Jij? En dan?

KRELIS Dan maak ik een schijnbeweging, kijk zo, en dan krats, boem, pats, kop eraf. Dan draai ik me om. En zeg: weg met dat speertje, mannetje, wou je mij an het spits braaien? Krats, boem, pats, kop eraf. As er één op me wil schieten, dan spring ik opzij, en zeg: weg met dat roerdompie, krats, boem, pats. En dan sla ik

net zolang om me heen, krats, boem, pats, tot het hele plein bezaaid ligt met afgeslagen koppen.

(op de achtergrond, onzichtbaar voor Krelis, staat zijn vrouw met over elkaar geslagen armen rustig te kijken; een grote, flinke figuur verdient wel aanbeveling)

ANNA Hé zeg, krats, boem, pats, zou je als de bliksem eens gaan doen, wat ik je opgedragen heb.

KRELIS (kruipt in zijn schulp) Ja vrouwtje.

ANNA Nou vlug dan en dadelijk terug hoor.

KRELIS (als een geslagen hond af)

ANNA (schiet in een schaterende lach) Krats, boem, pats. Wat een held op sokken. Als er geklopt wordt bij ons thuis op de deur staat-ie te beven als een juffershondje dat in het kouwe water heeft gelegen. As het donker is, durft-ie niet eens naar buiten om in de schuur hout te halen. Dat moet ik doen.

PIETER Ja meid, blaffende honden bijten niet en de kerels die het hardste schreeuwen, dat zijn de grootste lafbekken.

ANNA Gelijk heb-ie, de mannen van de daad die zeggen niks, maar die doen.

PIETER Zo is het maar net. Nou, ik ga eens opstappen. Het beste met je held op sokken.

ANNA Nou, dag dan. (gaat lachend af) Hij... krats, boem, pats. Ha! Ha!

(dan blijft het even stil op het toneel)

JAN VAN DER LAAN (komt uit het Huisje van Duizend Vrezen, spiedt naar links en rechts en stapt dan de straat op) Leeg! Uitgestorven! De mensen zijn nu al bang. En nu staan die vervloekte Spanjolen nog maar voor de poort. Ze zijn nog lang niet in de stad.

VADER DOMINICUS (Jan op de voet volgend) Misschien proberen ze ook niet de stad binnen te komen. Misschien trekken ze nog wel om de stad heen.

(moeder Margaretha en Gertruda komen ook naar buiten)

JAN De Bossu! De troepen van De Bossu! Moet je geloven! Nee vader Dominicus, maak jezelf maar niks wijs. Die willen naar binnen en dat wordt knokken!

VADER DOMINICUS Die Spaanse duivels! Als ze eenmaal binnen zijn, dan zijn ze tot alles in staat.

JAN Ja precies, maar ik ben ook tot alles in staat. Ik jaag zoveel mogelijk van die duivels de hel in, reken daar maar op! (zwaait krijgshaftig met zijn geweer)

MOEDER MARGARETHA Hou toch op! (tot Jan) Het lijkt wel of je er plezier in hebt!

GERTRUDA Plezier? Nee, zo is het niet. Maar als het nodig is, dan moet het toch wel? (gaat naast Jan staan, geeft hem een arm)

VADER DOMINICUS Goed zo, Gertruda! Val jij die aanstaande man van je maar bij! Maar zeg hem dan ook maar, dat hij niet al te overmoedig wordt.

JAN Dat hoeft ze me niet te zeggen. Ik doe alleen maar wat ik moet doen, en dat is zoveel mogelijk van die duivels de hel injagen. (zwaait weer krijgshaftig met zijn geweer)

MOEDER MARGARETHA Zie je wel, hij heeft er toch plezier in.

JAN Ik heb alleen maar plezier in Oranje en de vrijheid.

GERTRUDA En daarvoor is hij dan ook een geus.

MOEDER MARGARETHA Ik vind het verschrikkelijk. Een jongeman hoort plezier te hebben in zijn meisje. Tenminste, zo was het in mijn tijd.

JAN Stil maar moeder Margaretha. Ik heb natuurlijk ook plezier in mijn meisje. Maar ik weet zeker, dat zij geen plezier in mij zou hebben als ik geen plezier had in Oranje en de vrijheid.

VADER DOMINICUS Ja, kijk eens moeder, plezier of geen plezier, het is onze plicht. We moeten gaan.

MOEDER MARGARETHA O ja, vader? Is het jouw plicht ook? Maar jij hoort toch niet tot de geuzen? (komt op vader Dominicus toe)

VADER DOMINICUS Nee, maar als het vechten wordt, dan kan ik toch niet achter blijven. Geus of geen geus.

GERTRUDA Natuurlijk niet. (tot moeder Margaretha) Of zag je liever dat vader thuisbleef en wegschool, zoals die daar achter die lui-ken? (wijst op luik van Huiberts)

MOEDER MARGARETHA Die daar! Laten we daar maar over zwijgen. Je weet nooit of hij niet meeluistert.

JAN Meeluistert? Natuurlijk luistert hij mee! (doet een paar stappen achteruit en wijst op de lui-ken van Huiberts die zich langzaam sluiten) Kijk! Kijk! Nu trekt hij zijn lui-ken dicht. Hé, hé daar, Huiberts! Moet jij niet naar de Oostpoort? Daar staan toch je vrindjes de Spanjolen!

(de luiken worden driftig weer opgeduwd; Huiberts, bleek en woedend, verschijnt)

JAN Ja, doe die luiken maar weer open. Laat jij je tronie maar eens zien.

HUIBERTS (woedend) Wat mot jij?

JAN Dat hoor je toch? Of je niet naar je vrindjes de Spanjolen mot aan de Oostpoort!

HUIBERTS Je bent gek! Het zijn mijn vrindjes niet en het zijn mijn vijanden niet, versta je? Het zijn voor mij de soldaten van de koning, van koning Philips, en daarmee uit, versta je.

JAN Ja, ik versta je. Maar weet je wanneer ik je niet versta? Als je met de Spanjolen zit te drinken in de taveerne en achter je hand zit te fluisteren met je Spanjolenvrindjes.

HUIBERTS Met mijn Spanjolenvrindjes?

JAN Ze noemen ze ook wel verrajers.

HUIBERTS Verrajers? Jij bent een verrajer! Jij bent tegen het wettige gezag, tegen Philips, die onze koning is. (verontwaardigd) Verrajers!

VADER DOMINICUS (redelijk) Ja, maar wacht eens even mannetje. Wat zeg jij dan eigenlijk van de plakATEN, en van de tiende penning? Kom jij daar dan niet tegen in opstand?

HUIBERTS Ik zeg je nóg een keer: het Spaanse gezag is het wettige gezag, en daarmee uit.

VADER DOMINICUS Dus dat neem jij allemaal?

HUIBERTS Nou en?

VADER DOMINICUS Ook als de Spaanse horden hier de stad binnendringen? Je hebt toch vrouw en kind?

HUIBERTS Ik heb vrouw en kind.

VADER DOMINICUS Vrouw en kind zijn niet veilig voor de Spaanse horden, dat weet je.

HUIBERTS En dat is de schuld van oproerkraaiers, zoals jullie! Vooral van zulke schooiers zoals jij, Jan van der Laan!

JAN Wel, wel, waar haalt hij de moed vandaan om mij een schooier te noemen! (kijkt naar de anderen) Wat vinden jullie? Moet ik daar kwaad om worden?

GERTRUDA (lachend) Ach, laat hem kletsen!

VADER DOMINICUS (redelijk) Ja luister es Huiberts, ik snap het wel, jij durft natuurlijk niet in opstand te komen, jij bent bang!

HUIBERTS Niet durven? Bang? Ik wil het niet! Ik hou me aan de orde! En als de Spanjolen soms mochten komen, dan zal ik ze wel zeggen, dat ze niet bij mij moeten wezen maar bij jullie!

JAN Zo, zo, ben jij er zo een. Dat gaat nog verder dan ik dacht. Misschien is het dan ook nog wel waar, wat ze van je zeggen!

HUIBERTS Wat bedoel je?

JAN Nou, dat je al eens iemand hebt aangebracht.

HUIBERTS Smerige geus, ik heb nog nooit iemand aangebracht. Laten ze het maar eens bewijzen.

JAN Als het waar is, dan komt het bewijs ook wel.

HUIBERTS Haha, als er wat komt, dan hoop ik, dat het een Spaanse dolk is tussen jouw ribben, schooier!

JAN En nou moet het maar eens uit zijn. (om zich heen kijkend)
Zo'n kerel is toch niet waard dat hij leeft! (hij doet een paar stappen achteruit; hij mikt op Huiberts) Hou me vast of ik schiet!

HUIBERTS (schrikt) Nee!! (slaat de luiken dicht)

JAN (lachend) Hij dacht nog dat het waar was ook, dat ik een kogel aan hem zou verspillen! (tot Gertruda) Maar Gertruda, nu weet je het, als die kerel tegen jou zou gaan schelden, pak dan maar een bezemsteel of een gordijnlat, en hij slaat al op de vlucht.

GERTRUDA (met hem naar links lopend, zodat voorgrond vrijkomt voor vader Dominicus en moeder Margaretha) Maar die Spanjolen durven wel wat meer. Vergeet dat niet Jan. Wees voorzichtig, ik zie je graag terug, ik wacht op je.

VADER DOMINICUS (tot moeder Margaretha) Maar vrouw, wat zie je bleek. (grijpt haar beide handen) Maak je toch geen zorgen voor de tijd. Over twee uur zit mijn wacht er al weer op en dan zie je me terug.

MOEDER MARGARETHA Over twee uur.

VADER DOMINICUS Blijf rustig in huis terwijl ik weg ben. Doe voor niemand open, dat is het veiligst.

MOEDER MARGARETHA En als... als er nu eens iets gebeurt, dan moet je daar natuurlijk blijven, dan kan je natuurlijk niet naar huis.

(hier komt pater Frenius aan de deur links staan en luistert mee)

VADER DOMINICUS Als er iets bijzonders gebeurt stuur ik wel iemand met een bericht. En die laat je dan natuurlijk wél binnen.

MOEDER MARGARETHA Maar hoe weet ik dan dat die van jou komt?

VADER DOMINICUS Je vraagt maar: kom je werkelijk van vader Dominicus? En dan zal hij antwoorden: (hij buigt zich naar haar toe en zegt zacht maar duidelijk) In naam van Oranje. Begrepen? En nu, vaarwel vrouw. Vaarwel.

MOEDER MARGARETHA (angstig) Tot straks.

VADER DOMINICUS (keert zich om, ziet pater Frenius) Pater Frenius!

PATER FRENIUS (een stap naar voren doende, iedereen luistert) Ik ben zo juist nog aan de Oostpoort geweest. Er wordt daar nog steeds onderhandeld. De Bossu wil per se niet om de stad heen, maar staat erop om erdoor te trekken.

VADER DOMINICUS Dat ziet er dan niet mooi uit.

PATER FRENIUS Nee, maar pastoor Duifhuis leidt de onderhandelingen. En Duifhuis is een man met veel tact. Hij wil De Bossu's erewoord dat zijn troepen de stad rustig zullen doortrekken, dat niemand een haar gekrenkt zal worden. Misschien krijgt hij de Spanjaard zover.

MOEDER MARGARETHA God geve het.

PATER FRENIUS En nu ben ik dan hier. (wijzend op de deur links) Bij moeder Geerte en haar dochter Jans, twee vrouwen alleen. En nu blijf ik ook voorlopig hier, dus mocht er iets gebeuren, dan weet ik vader Dominicus, dat uw vrouw en uw dochter hier ook alleen zijn. Ik zal ze beschermen zo goed ik kan.

VADER DOMINICUS Dank u.

(vader Dominicus en Jan heffen de hand ten afscheid en gaan naar links af; pater Frenius, moeder Margaretha en Gertruda kijken hen na tot ze verdwenen zijn; dan barst moeder Margaretha in snikken uit en verbergt het gezicht in de handen)

GERTRUDA Maar moeder.

PATER FRENIUS Er is toch nog lang geen reden om te huilen, moeder Margaretha.

GERTRUDA (slaat een arm om haar heen) Moeder, je moet je beheersen, toe.

MOEDER MARGARETHA (haar ogen bittend) Natuurlijk moet ik me beheersen, maar ik sta duizend angsten uit. Je ziet ze toch maar weggaan, de strijd tegemoet...

GERTRUDA Maar dat is toch niet om te huilen, dat is om trots op te zijn.

MOEDER MARGARETHA De strijd tegemoet, alsof het soldaten zijn...

PATER FRENIUS Er zijn momenten dat iedere burger in de stad soldaat behoort te zijn...

MOEDER MARGARETHA En het is maar de vraag of je ze ooit terugziet.

PATER FRENIUS Kom, kom moedertje. Voorlopig is er zelfs nog geen sprake van strijd. U weet toch wel dat het eigenlijk helemaal niet om Rotterdam begonnen is?

GERTRUDA Ja dat weten we. Het is om Delfshaven begonnen.

PATER FRENIUS Ze willen Rotterdam alleen maar doortrekken, en als ze dat doen, ja, dan loop je altijd de kans dat er botsingen van komen, maar echt wat te vrezen, dat heeft Delfshaven.

GERTRUDA Arm Delfshaven.

PATER FRENIUS Ja, zeg dat wel. Arm ongelukkig Delfshaven! Als daar de weerstand eenmaal gebroken zal zijn en als de Spanjolen daar vrij spel krijgen! Dat wordt dan natuurlijk plunderen, brandstichten, verkrachten, moorden! Dat wordt dan natuurlijk weer huis aan huis dood en verderf zaaien en bloedkruisen op de deuren zetten ten teken dat ze daar hun zinloze wreedheden al hebben begaan! Die duivels met hun duivelse merkteken, met hun bloedkruis!

MOEDER MARGARETHA Pater Frenius! Dat weet ik toch maar al te goed dat het zo gaat! Waarom moet u dat dan ook nog zeggen!

PATER FRENIUS Moedertje, dat zeg ik daarom: als er gevaar dreigt dan begrijp ik best dat je het eerst denkt aan je man en aan Jan van der Laan. Maar als er nu onschuldige vrouwen en kinderen bedreigd worden, dan zou je toch ook niet willen dat ze zich daar niets van aantrokken en hier bleven.

MOEDER MARGARETHA (buigt beschaamd het hoofd, schudt van nec)

PATER FRENIUS Dan zou je je toch over hen moeten schamen!

MOEDER MARGARETHA (beaamt dit)

PATER FRENIUS Nou dan! Als je nu de keuze hebt: je schaamt je over je eigen mensen of je kan respect voor ze hebben, dan kies je toch het laatste tegen welke prijs dan ook...

(oorlogsrumoer in de verte; plotselinge schrik)

MOEDER MARGARETHA Tegen welke prijs dan ook! Er wordt al gevochten! Luister! Er wordt al geschoten!

GERTRUDA En ik hoor mensen! Ze komen hierheen!

PATER FRENIUS Vlug, vlug! Je kunt niet weten! (hij pakt moeder Margaretha bij de arm, dringt haar naar de deur; tegelijkertijd loopt Gertruda naar de voorgrond en spiedt naar links)

GERTRUDA Nee, het zijn de Spanjolen niet. Het zijn mensen op de vlucht.

MOEDER MARGARETHA (wil niet naar binnen, wacht af) O mijn
God, wat zou er dan dáár gebeurd zijn!

(er komen drie vluchtelingen aan; ze lopen niet hard, maar zijn duidelijk onthutst, ontdaan; onder het naderkomen)

EERSTE VLUCHTELING (achterblijvend) Ja, waar gaan we nou eigenlijk naar toe?

TWEEDE VLUCHTELING Vooruit, kom nou maar mee!

EERSTE VLUCHTELING Dat helpt niet. We zitten als ratten in de val.
Dat snap je toch wel.

DERDE VLUCHTELING (die nu vooruitloopt) Ja, kom nou maar mee.
We kunnen toch op z'n minst proberen uit handen te blijven van die schoften.

EERSTE VLUCHTELING Zonder wapens... dan doe je toch niks!
(maar hij loopt mee en nu zijn ze bij pater Frenius gekomen)

PATER FRENIUS Mensen! Wat is er aan de hand?

EERSTE VLUCHTELING Ze hebben ze binnengelaten.

TWEEDE VLUCHTELING En ze vechten al, dat hoort u.

PATER FRENIUS Binnengelaten!

DERDE VLUCHTELING Ja, binnengelaten. In goed vertrouwen. En ze zijn niet te vertrouwen, dat is bekend, ook al geven ze beloften op zegel en handslag.

PATER FRENIUS Wat hadden ze dan beloofd?

DERDE VLUCHTELING Ze hadden beloofd om met één of twee rotten tegelijk en met ongeladen roer heel rustig de stad door te trekken. En daar hebben ze zich natuurlijk niet aan gehouden. En nu vechten ze al, en hoe!

EERSTE VLUCHTELING Zwart Jan had er zich niet mee moeten bemoeien. Dan was er vast en zeker niks gebeurd!

PATER FRENIUS Zwart Jan? Wat deed-ie dan?

DERDE VLUCHTELING (verontwaardigd tot eerste vluchteling)

Zwart Jan treft geen schuld. Dat weet jij net zo goed als ik. (tot pater Frenius) Zodra de poort open was kwamen ze niet met één of twee rotten tegelijk binnen, maar met heel het leger, en natuurlijk niet met ongeladen roer, maar klaar om erop los te schieten. Zwart Jan had z'n smidshamer in z'n vuist, en hij erop af! Trouwens, hij was de enige niet.

MOEDER MARGARETHA Dus dat hebben jullie zelf gezien. En mijn man, dat is vader Dominicus, hebben jullie die ook gezien? Mijn man had daar de wacht.

GERTRUDA En Jan van der Laan dat is een vriend van Zwart Jan; die kennen jullie toch ook wel?

DERDE VLUCHTELING Of we die kennen! We hebben ze gezien ook. Ze vechten. Ze zullen weerstand bieden tot het uiterste! Maar wij hadden geen wapens.

MOEDER MARGARETHA Weerstand bieden tot het uiterste! Wat betekent dat? O God! (ze wankelt)

GERTRUDA (slaat een arm om haar heen) Flink zijn moeder...

EERSTE VLUCHTELING Ach moedertje, nou maak je je wel ongerust, maar zijn wij hier soms veiliger dan daar? Spanjolen verpletteren alles wat ze op hun weg tegenkomen, soldaten, burgers, vrouwen, kinderen...

DERDE VLUCHTELING Ja, stil maar, dat weten we nou wel. (oorlogsrumoer, naderende voetstappen, allen kijken naar links) Daar komt iemand. Nee, geen Spanjool. Iemand van de poortwacht. Hij is gewond.

(de gewonde komt aanstropelen, houdt linkerarm pijnlijk vast; gemompel van ontsteltenis van de anderen)

GEWONDE Moeder Margaretha! Hier is een boodschap voor moeder Margaretha. (kijkt moeder Margaretha aan) Bent u dat?

MOEDER MARGARETHA (stamelend) Ja. Kom je... kom je werkelijk van vader Dominicus? Wat is er dan? Zeg het! Zeg het dan toch! (de gewonde zakt ineen en zegt)

GEWONDE Water!... Alsjeblieft, water! (is dan bewusteloos)

PATER FRENIUS (tot Gertruda) Water, Gertruda, vlug! (Gertruda vlug naar binnen; tot moeder Margaretha) Vraag hem maar niets moeder Margaretha. (deze is intussen bij de gewonde neergeknield) Vraag hem vooral niets. Dat komt straks wel. Voor onheilsberichten is het altijd nog vroeg genoeg. Ja, goed zo, ondersteun zijn hoofd. Dat is natuurlijk de emotie en het bloedverlies. Maar kijk, hij komt alweer bij. (Gertruda verschijnt weer met een kom water; moeder Margaretha laat hem drinken) We moeten hem straks naar binnen dragen. En we moeten zelf ook maar naar binnen gaan. (De drie vluchtelingen maken een gebaar van 'en wij?') Jullie ook. We moesten maar bij elkaar blijven. Het huis van vader Dominicus staat voor iedereen open die in nood verkeert. Maar dan haal ik eerst nog even die twee vrouwen daar. (wijst op het huis ernaast) Die kunnen we daar natuurlijk niet alleen laten. (hij gaat naar deur links en roept) Moeder Geerte! Jans! Dat ben ik, pater Frenius! (hij roept dat in de deur, die hij opengeduwde heeft, wacht luisterend, dan zegt hij tot de anderen) Ze durven niet uit zichzelf. Ik zal maar naar boven gaan om ze te halen. (hij verdwijnt)

GERTRUDA (wendt zich tot moeder Margaretha die de gewonde te drinken geeft) Hoe is het met hem moeder, is het erg?

MOEDER MARGARETHA (geeft de kom aan Gertruda) Het gaat wel weer, maar daar moet toch straks een chirurgijn bij komen.

EERSTE VLUCHTELING (tot Gertruda) Zeg, die moeder Geerte, die is toch... (wijst op een dwaze manier op zijn voorhoofd)

GERTRUDA (kijkt hem strak aan) Ze is oud, ze heeft een zoon verloren, ook door de Spanjolen. (ze gaat de kom naar binnen brengen en komt direct terug)

TWEEDE VLUCHTELING (tot eerste vluchteling) Jij moet niet zulke misselijke dingen zeggen. Dat valt helemaal niet in goede aarde, dat merk je toch.

EERSTE VLUCHTELING Nou ja, ik meen het niet zo kwaad.

PATER FRENIUS (komt uit de deur) Zo, daar hebben we moeder Geerte. (tot moeder Geerte) Kalmpjes aan maar moedertje, allemaal goed volk hoor! (tot Jans) Kom maar hier met haar, Jans, bij ons.

(de oude vrouw, leunend op de arm van haar dochter, kijkt wezenloos rond en vraagt op klagelijke toon)

MOEDER GEERTE Waar is mijn zoon? Hebben jullie mijn zoon soms gezien?

JANS Luister maar niet naar haar, ze weet niet goed wat ze zegt.

MOEDER GEERTE Weet ik niet goed wat ik zeg? Ik weet heel goed wat ik zeg. Ze komen maar bij je binnen, ze nemen je zoon mee, en nooit zie je hem terug.

JANS Ja natuurlijk, zo is het wel gegaan. Ze moeten hem verraden hebben. We hebben hem nooit teruggezien.

DERDE VLUCHTELING En wie heeft hem dan verraden, wie was die schoft?

JANS (afwerend) Ach, dat weten we niet.

MOEDER GEERTE Weten we dat niet? Dat weten we wel!

JANS (tot moeder Geerte) Stil moeder. (tot de anderen) Ze denkt dat ze het weet, maar zeker weten doen we niks en dan mag je nu eenmaal geen namen noemen.

MOEDER GEERTE Dat weten we wel! We weten het heel goed. (tot Jans) Je hebt het toch zelf gezegd dat het Huiberts was.

JANS Moeder, stil toch! (tot de anderen) Nou ja, men zegt wel eens wat binnenshuis.

DERDE VLUCHTELING Huiberts! Zo zo, Huiberts. Zo'n gekke gedachte is dat niet eens. Woont die niet daar? (wijst op zijn luiken)

HUIBERTS (duwt woedend de luiken open) Ja, Huiberts woont daar!
En wat dat ouwe mens kletst is onzin. Ik heb er niks mee te maken.

MOEDER GEERTE (ontdekt hem, wijst naar hem en roept angstig)
Huiberts, Huiberts!

(Jans slaat een arm om haar heen, pater Frenius beduidt haar haar moeder het gezicht op het luik te ontnemen)

HUIBERTS (op de oude vrouw neerkijkend, voor zich heen) Ouwe zottin.

DERDE VLUCHTELING Hé, kalm een beetje tegen die ouwe vrouw.
Dan moet je niet luisteren als je het niet horen wil!

HUIBERTS Al die praatjes. Ik heb er niks mee te maken, versta je, helemaal niks.

DERDE VLUCHTELING Kalm een beetje zeg ik. Het zou anders zo'n wonder niet zijn. Je staat slecht genoeg bekend.

HUIBERTS Loop naar de bliksem, ik heb er niks mee te maken.

DERDE VLUCHTELING Zo blijft hij! Ik heb er niks mee te maken, ik heb er niks mee te maken! Als ik je nou eens op je bliksem zou geven, zou je dat dan nog zeggen?

(er wordt gelachen; maar onmiddellijk daarop weer oorlogsrumoer, aanzwellend)

PATER FRENIUS Mensen, geen praatjes meer. Het wordt hoog tijd dat we naar binnen gaan. Eerst de gewonde. (de gewonde zit allang rechtop op de vloer, wordt door eerste vluchteling overeind geholpen en ondersteund) Voorzichtig! (tromgeroffel) Ze zijn benauwend dichtbij. Daar komt er al een!

(iedereen kijkt verschrikt naar links waar Jan van der Laan komt aansnellen, buiten adem, Spaanse helm op, Spaanse buis aan, geweer in de hand)

JAN Schrik niet, ik ben het, Jan van der Laan! (rukt zich de helm van het hoofd)

GERTRUDA (op hem toesnellend) Jan!

JAN (laat de helm op de grond vallen en drukt haar een ogenblik tegen zich aan) Goddank dat ik op tijd ben. We hebben het daar niet kunnen houden. Ze zijn door de verdediging heen gebroken. (tot gewonde) Heb jij ze al verteld wat er allemaal bij de poort gebeurd

is? (gewonde schudt van nee) Nou in ieder geval, nu moeten we zorgen dat we ons hier verdedigen. (tot vluchtelingen) Hebben jullie geen wapens? (ontkennend gebaar van de vluchtelingen) Dan moeten we die voor jullie zien te vinden.

MOEDER MARGARETHA (komt in spanning naar voren) Jan, waar is vader Dominicus?

JAN (ontwijkt die vraag) Dus wat zei ik? Dan moeten we die voor jullie zien te vinden. Ik weet wel niet of dat wat uithaalt, want als je één zo'n duivel neerschiet lijkt het wel of er twee voor in de plaats komen. Er was daar aan de poort tenminste geen houwen meer aan. En ik zag dan ook maar één manier om te ontsnappen. Met die helm en dat buis van zo'n duivel die ik had neergeslagen. Zo hielden ze mij ook voor een Spanjool en zo kon ik er ook vandoor.

MOEDER MARGARETHA En vader Dominicus? Jan? Waar is vader Dominicus?

JAN We hebben enkelen van onze allerbeste mensen te betreuren. Zwart Jan is in de strijd gevallen (stilte, sommigen slaan een kruis)

MOEDER MARGARETHA (vlak voor Jan) Zeg het maar, Jan. Zeg het maar. En vader Dominicus?

JAN (na een stilte) Ook hij zal niet terugkeren.

MOEDER MARGARETHA (loopt naar voren, staart voor zich uit) Ook hij niet! O God, hij is dus dood. Maar dat kan toch niet. Dat is onrechtvaardig. Dat is een ten hemel schreiend onrecht... Een man die zo goed is... Mijn man!

PATER FRENIUS Hij heeft gevochten tot het bittere einde... voor onze vrijheid.

MOEDER MARGARETHA En dat kost hem dan zijn leven. Is dat zijn beloning?

PATER FRENIUS Zijn beloning... Ach lieve moeder Margaretha, laten we dat nu maar aan God overlaten. Wij kunnen zijn offer alleen maar belonen met onze dankbaarheid.

MOEDER MARGARETHA (schreiend) Ik ben niet dankbaar. Het was mijn man en ik heb hem verloren. (Gertruda slaat een arm om haar heen)

PATER FRENIUS Wij zijn dankbaar want als we ooit bevrijd worden van de Spaanse tirannie, dan hebben we dat aan mannen zoals hij te danken.

JAN Natuurlijk pater Frenius, maar we kunnen hier niet blijven staan. Misschien komt het hier ook nog wel tot vechten tot het bittere einde. (tot Gertruda) Ga jij liever met haar naar binnen, Ger-

truda, dat is beter. (Gertruda gaat met moeder Margaretha naar binnen; pater Frenius beduidt Jans om met moeder Geerte te volgen, wat ze ook doet; Jan tot pater Frenius en de drie vluchtelingen, waarvan er één de gewonde nog steeds ondersteunt) Mannen, het kan niet lang meer duren of de Spanjolen verspreiden zich door de stad. We kunnen ze niet ontlopen en dat mogen we ook niet. We blijven dus hier. En het enige, dat we nog kunnen doen, is een barricade opwerpen. Laten we dus de buitendeur barricaderen met alle zware meubels die er in het huis te vinden zijn. Dus vooruit mannen, aan het werk. (hij loopt naar de deur)

PATER FRENIUS Ja, wacht eens even! (houdt hem tegen) Dus dat wou je? Meubels aanslepen, een barricade opwerpen?

JAN Ja, en een beetje vlug ook.

PATER FRENIUS Man, man, man, dat wordt toch niks.

JAN Waarom wordt dat niks? We zijn met ons vijven. (tot eerste vluchteling die de gewonde ondersteunt) Ja, iemand die gewond is kan natuurlijk geen meubels versjouwten. Waarom breng je die man niet naar binnen?

EERSTE VLUCHTELING Hij kan eigenlijk veel beter naar een chirurgijn. Die wond blijft maar bloeden.

JAN Daar is het te laat voor. Hij moet naar binnen en laat de vrouwen er dan maar een verband om leggen. (eerste vluchteling met gewonde naar binnen; Jan tot pater Frenius) We halen de zware meubels naar beneden en zetten die dan tegen de deur. Dan wil ik weleens zien of ze d'rin komen.

PATER FRENIUS Man, denk toch na. Je begrijpt toch wel, dat ze er dan juist in willen als ze op zo'n barricade stuiten. Die barricade halen ze omlaag, dat verzeker ik je. En wat gebeurt er dan? Dan zijn ze door het dolle heen en dan sparen ze niemand.

JAN Ja, maar we moeten toch wát doen?

PATER FRENIUS Maar dat niet.

JAN Wat dan wel?

PATER FRENIUS Wat dan wel? Weet je, alleen een list kan ons redden... Een list... Een list om te ontkomen aan die beestachtige horden, aan die trawanten van de duivel, aan die moordenaars die hier dood en verderf komen zaaien, die moordenaars met hun begerige greep naar onze vrouwen en kinderen... die begerige greep van eeuwig met bloed bevlekte handen...

(de eerste vluchteling verschijnt nu met bloedbevlekte handen en kijkt ernaar)

EERSTE VLUCHTELING Die wond van die man bloedt nog steeds.

Kijk mijn handen. (wil ze aan zijn broek afvegen)

PATER FRENIUS Niet doen! Niet doen! Wacht even! Veeg je handen niet af! Ik weet het! (loopt op hem toe) Dat is het natuurlijk. Veeg ze af op de deur. Teken een bloedkruis. Toe, doe het dan. Kerel, snap je het dan niet. Teken een bloedkruis op de deur. Dat moet het natuurlijk zijn. Dat bloedkruis, dat duivelse merkteken zetten wijzelf op de deur. Snap je? Zodat ze denken dat ze hier al geweest zijn.

EERSTE VLUCHTELING (kijkt hem begrijpend aan) Natuurlijk. (het bloed in een kruis op de deur vegend) Zo... zo...

PATER FRENIUS Ja, zo doen ze dat. En zo zullen we ze misleiden. En als God het wil zal dat onze redding zijn... En nu naar binnen, mensen. En daar houden we ons natuurlijk doodstil. Nou vooruit, ga dan!

(de drie vluchtelingen gaan naar binnen; Jan aarzelt; ondertussen is Huiberts met vrouw en baby naar buiten gekomen, kennelijk met de bedoeling om daar ook binnen te komen)

JAN Dus ik moet me gaan verschuilen. En daar ben ik dan een krijgsman voor! Dat bevalt me niet erg.

PATER FRENIUS Niks aan te doen. Je kunt het toch niet alleen af tegen een hele troep.

JAN Ik zal achter de deur blijven staan. Als ze dan toch nog wagen binnen te komen... (stuit op Huiberts) Wat mot jij?

HUIBERTS Wij mogen toch ook wel mee naar binnen? Ik heb ten slotte vrouw en kind.

JAN En wat zou dat?

HUIBERTS Je kunt ons toch niet zonder meer buiten laten staan?

JAN Waarom niet? Jij zegt maar dat de Spaanse koning jouw koning is, en je zegt maar dat je de geuzen verrajers en schooiers vindt. Dus ga jij maar in je eigen huis zitten wachten tot ze bij je binnenkomen.

HUIBERTS Je weet best dat er dan niks meer te zeggen vlt.

JAN Voor jou niet? Jij, met je grote bek? Red je d'r nou zelf maar uit ook. (wil naar binnen)

PATER FRENIUS H, wacht even Jan. Wat je daar doet is fout. Dat doet de ware christen niet!

JAN Maar wel de ware geus. Vader Dominicus is gesneuveld, pater Frenius en nu moet ik de eer van zijn huis verdedigen. Moet ik dan zo'n kerel binnen laten? Dat gaat toch te ver! (tot Huiberts) Je vrouw en het kind kunnen binnenkomen. Jij niet.

HUIBERTS Ik niet!

JAN Nee, jij niet.

HUIBERTS Dan wil mijn vrouw natuurlijk ook niet, en dan heb je straks een drievoudige moord op je geweten.

JAN (tot Huiberts' vrouw) Wilt u met het kind binnen of niet? (ze drukt het kind steviger aan de borst en knikt) Natuurlijk wil ze dat, al was 't alleen maar voor 't kind. (weer knikt ze)

HUIBERTS Dus dat meen je in volle ernst, ik niet!

JAN Nee. (wil met Huiberts' vrouw en het kind naar binnen gaan)

HUIBERTS Pater Frenius!

PATER FRENIUS (legt de hand op Jans schouder) Luister, Jan, dat kan niet! Dat is misschien de grootste beproeving van je leven, dus pas op dat je geen fout maakt. Je moet je niet alleen een strijdbare geus tonen, maar ook een vergevensgezind christen.

JAN (grijpt Huiberts bij zijn buis en drukt hem achteruit) Maar kijk me die tronie! Hoe kan ik me nu vergevensgezind tonen tegenover een verrajer!

HUIBERTS (rukt zich los) Laat me los! (woedend) En nou luister je maar eens naar mij! Je zal wel moeten! Je moet me binnen laten, goedschiks of kwaadschiks! Want als je 't niet doet gaan jullie d'r allemaal an, versta je? Dan loop ik de Spanjolen tegemoet en dan lap ik jullie d'r allemaal bij, versta je?

JAN En je vrouw en je kind? Die zitten hier dan ook binnen, vergeet je dat?

HUIBERTS Dat kan me geen bliksem schelen!

JAN Dat zeg je maar. Jij denkt natuurlijk dat ze die zullen sparen als loon voor verraad.

HUIBERTS Dat kan me ook geen bliksem schelen. Het gaat om mijn leven. Ik heb geen zin om aan een spies geregen te worden. Nou? Je laat me d'rin, of jullie gaan d'r allemaal an, allemaal!

JAN (stamelend) Dat is... dat is... Pater Frenius, wat zegt u daarvan?

PATER FRENIUS (tot Huiberts) Dat is dus een ultimatum.

HUIBERTS Daar dwingen jullie me toe.

PATER FRENIUS (tot vrouw Huiberts) Vrouw Huiberts... Hij verraadt ons, als hij niet binnen mag, ons allemaal. Wat zegt u daarop? (vrouw Huiberts zegt niets, staart alleen maar pater Frenius aan) Wel? Wat zegt u daarop? Wilt u geen goed woordje voor hem doen? (vrouw Huiberts kijkt pater Frenius nog een ogenblik onbeweeglijk, ernstig aan en gaat dan het huis binnen; pater Frenius tot Huiberts) Je hebt het gezien. Ze zegt geen ja en geen nee. En ze heeft gelijk. Hoe zou ze dan ook nog voor zo'n man kunnen pleiten! Een man die vrouw en kind wil verraden om zichzelf te sparen! Nee.

Hier kan een mens geen oordeel meer over uitspreken. Je eigen vrouw niet en zelfs ik als priester niet. Hier moet een hogere macht over oordelen. (welbesloten duwt hij nu Jan naar binnen en keert zich dan weer tot Huiberts, plechtig) Huiberts, ga, en verraad ons, als je niet anders kunt! Wij... wij daarbinnen... zullen bidden... Meer blijft ons niet over... Maar wie weet... Misschien is dat een sterker wapen dan geweld en verraad! (gaat in huis en sluit de deur)

HUIBERTS (vliegt op de gesloten deur toe en bonst ertegen) Laat me erin, laat me erin! (wacht even, bonst dan weer) Open! Maak open! (keert zich om, gaat met de rug tegen de deur leunen) Ze doen het niet... ze laten me niet binnen... maar ik zal ze! Met dat bloedkruis! (keert zich om, doet een paar stappen achterwaarts en kijkt naar 't bloedkruis) Een vals bloedkruis! Vals!! (keert zich naar 't publiek) Ik zal het ze wel vertellen, in 't Spaans! Cruz de sangre! Cruz de sangre!! (oorlogsrumoer aanzwellend, blijft duren; hij schrikt, kijkt naar links en naar rechts, weet niet wat hij moet doen) Als ze maar naar me luisteren! Als ze me maar niet zomaar neerschieten, of neersteken. (ziet de Spaanse helm die Jan van der Laan op de grond heeft laten liggen) Alle duivels! Wacht! Voor alle zekerheid (raapt de helm op en zet hem op) doe ik of ik een Spanjool ben. Español (denkt zich in wat hij zeggen zal) Amigo... amigo... cruz de sangre... meer weet ik niet. Nou, dat zal wel genoeg zijn. (speelt nog eens zijn rol als Spanjaard met zwierige passen en buigingen; dat moet een komisch effect maken) Amigo... amigo... cruz de sangre... amigo... (plotseling lawaai van links; Huiberts schrikt)

(van links komt een vijftal zwaar gewapende, woest uitziende, half dronken Spanjaarden, luid pratende; ze zeggen door elkaar, zodat het een druk gesprek lijkt: 'Caramba, casas [huizen], entremos [laten we naar binnen gaan], sangre [bloed]'; twee Spanjaarden gaan het huis in van moeder Geerte, de derde Spanjaard heeft de leiding; hij haalt een fles voor de dag en roept: 'Vino! vino!'; hij drinkt, reikt de fles aan de vierde die ook drinkt)

VIJFDE SPANJAARD (ruw lachend op Huiberts wijzend) Mira [kijk], mira [kijk]. Un Español! (wenkt ironisch naderbij te komen) Buenos dias [goedendag].

HUIBERTS (kruiperig) Amigo... Amigo...

DERDE SPANJAARD Amigo? Mentiroso! Holandés, pero casco Español! [vriend? leugenaar! Hollander, maar Spaanse helm!]

(de twee soldaten zijn uit het huis van moeder Geerte teruggekomen)

TWEEDE SPANJAARD Nada [niets]. No Holandés [geen Hollanders].
DERDE SPANJAARD Alli [daar]. (wijst op het huis van Huiberts; dan tot Huiberts) Holandés u Español? [Hollander of Spanjaard?] (slaat hem de helm van het hoofd; er wordt gelachen)
VIERDE SPANJAARD Holandés u Español? (geeft hem een stomp)
VIJFDE SPANJAARD Holandés u Español? (geeft hem een trap)

(de twee soldaten komen uit het huis van Huiberts terug)

TWEEDE SPANJAARD Nada [niets]. No Holandés [geen Hollanders].
DERDE SPANJAARD Aqui un Holandés [hier is een Hollander]. (wijst naar Huiberts; de wijnfles moet steeds de ronde blijven doen)
HUIBERTS (bang omdat nu iedereen naar hem kijkt) Cruz de sangre. (wijst op deur met kruis) Amigo, begrijp het dan toch, ze hebben het er zelf op gesmeerd, dat cruz de sangre!
DERDE SPANJAARD Lamentación [geklaag].
HUIBERTS Nee amigo, nee! Ik lamenteer niet! Ik zeg juist: ga daarbinnen, amigo!
DERDE SPANJAARD (tot conclusie komend) Lamentación! Lamentación! (tot soldaten, bevelend) Pegar!!! [een pak slaag geven].

(barstend van het lachen en onder het geroep van 'Olé, Olé!' geven ze hem een pak slaag; dan trekken ze verder en Huiberts blijft steunend liggen; van dit ogenblik af blijft er op de achtergrond oorlogsrumoer klinken; eventueel lopen er af en toe groepjes Spaanse soldaten voorbij; boven het rumoer uit klinkt een stem)

STEM

O mensen, ziet, de wraak van Huiberts heeft gefaald,
Maar verder trekt het ruwe Spaanse beest.
O, Rotterdams vertrouwen wordt wel duur betaald
Met moord en roof... het is een duister duivels feest.

Ze trekken verder, smeren bloed op deur en pui,
Het kost zelfs kinderen hun leven, vrouwen worden aangerand.
En door 't geweld van wapens klinkt het klokgelui,
Want huizen worden platgebrand.

O, dat doet denken aan het nazi-kwaad,
Toen Rotterdam verkeerde tot een oord,
Waarin de heerser met zijn koud gelaat
Slechts één devies droeg: dat was moord.

Wanneer toch komt een einde aan die nood,
Wanneer zal de Spanjool de stad verlaten?
Al honderden van onze burgers zijn gedood,
Al duizenden verloren al wat ze bezaten.

De mensen, hier verscholen in dit huis,
Ze hebben wel gehoord dat Huiberts ligt verslagen,
Ze kunnen dus nu weer vertrouwen in het kruis,
Vertrouwen dat niet mag versagen.

Ze zitten maar, ze zitten doodstil bij elkaar
En bidden... O, moge het kruis hen sparen
Voor zwaard of dolk van de Barbaar,
O, moge God hen voor dit lot bewaren.

Ze bidden, bidden... weten van tijd noch duur,
Nooit konden mensen zo verbonden wezen
Als in dit gruwelijke noodlotsuur.
Ze bidden in dit Huis van Duizend Vrezen

Hoe lang nog... ja... hoe lang? Men wacht...
Het lijkt wel of daar het geweld verstilt,
Het lijkt wel of het lijden is volbracht,
Alsof de bange uren zijn vervuld.

Mensen! Op! Naar buiten... Komt en ziet!
De straten zijn weer vrij, niets dat ons nog belaagt!
Naar buiten, komt, en zingt het lied
Dat onze blijdschap in zich draagt!!!

(bij het laatste couplet komen pater Frenius en alle anderen naar buiten en stellen zich voor het huis op, plechtig, en heffen het Wilhelmus aan)

Einde